

Anna Zamkowska

Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny
im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu

Współpraca organizacji pozarządowych na rzecz integracji społecznej osób niepełnosprawnych

Celem artykułu jest ukazanie współpracy organizacji pozarządowych jako instrumentu wpływu na politykę społeczną o zasięgu światowym, struktury Unii Europejskiej i rządy poszczególnych państw celem kształtowania polityk służących realizacji praw osób niepełnosprawnych. Zaprezentowano przykłady konsorcjum różnego szczebla zrzeszających organizacje pozarządowe, a także ich cele i formy działania. Stwierdzono, że lobbying wykorzystujący współpracę wielu organizacji jest ważnym instrumentem wywierania wpływu na postanowienia polityki światowej, Unii Europejskiej i krajowej dotyczącej kwestii integracji społecznej osób niepełnosprawnych.

Słowa kluczowe: pedagogika specjalna, integracja społeczna, organizacje pozarządowe, osoby niepełnosprawne.

Wprowadzenie

W „Europejskiej strategii w sprawie niepełnosprawności 2010-2020: Odnowione zobowiązanie do budowania Europy bez barier” [KOM(2010) 636, 2010, s. 3] podaje się, że:

jedna na sześć osób w Unii Europejskiej jest niepełnosprawna, w stopniu od lekkiego do znacznego. Oznacza to, że około 80 mln Europejczyków często nie ma możliwości pełnego uczestniczenia w życiu społecznym i gospodarczym z powodu barier związanych ze środowiskiem i z postawami ich otoczenia. Wskaźnik ubóstwa osób niepełnosprawnych jest o 70% wyższy od średniej, także z powodu ograniczonego dostępu do zatrudnienia.

Na Unii Europejskiej i państwach członkowskich spoczywa odpowiedzialność wywiązania się z deklaracji działań na rzecz integracji społecznej tej grupy osób, zapisanych w Artykule 26 Karty Praw Podstawowych

UE (Dz. Urz. UE C 83 z 30.03.2010 r.) oraz w Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych ONZ (Dz.U. 2012 z 25.10.2012 r., poz. 1169). Konwencja podkreśla konieczność podejmowania wszelkich odpowiednich działań w celu wyeliminowania dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność, umożliwienia osobom niepełnosprawnym niezależnego życia i pełnego udziału we wszystkich jego sferach dzięki zapewnieniu, na zasadzie równości z innymi osobami, dostępu do szerokiego zakresu usług wspierających, w tym do pomocy osobistej niezbędnej do życia i włączenia w społeczność oraz zapobiegającej izolacji i segregacji społecznej.

W swej Rezolucji w sprawie niepełnosprawności i rozwoju z 19 stycznia 2006 r. Parlament Europejski przyznaje, że „kwestia niepełnosprawności powinna być uwzględniana w polityce rozwoju Komisji oraz w jej konkretnych programach opracowanych w celu zajęcia się kwestiami prewencji, opieki, usamodzielniania i walki z wykluczeniem społecznym” (Dz.U. C 287 E z 24.11.2006, par J.1.) Z powyższej zasygnalizowanych danych wynika jednak, że prawa te nie są realizowane w satysfakcjonującym stopniu.

Przyjęta w roku 2013 „Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu Europa 2020” [KOM(2010) 2020] stanowi kolejną próbę zmierzenia się z problemami ubóstwa i wykluczenia społecznego, a za jeden z kluczowych determinantów efektywności podejmowanych w niej działań uznano współpracę. Tym razem jednak nie jest ona jedynie zaleceniem, jak to miało miejsce w przypadku poprzednich dokumentów, lecz Komisja nakłada na kraje Wspólnoty obowiązek podejmowania partnerstwa na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, pomiędzy organizacjami i podmiotami różnego i tego samego szczebla, wskazując jednocześnie formy jego wdrażania i zachęcając do poszukiwania nowych, innowacyjnych rozwiązań.

W „Krajowym Programie Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020. Nowy wymiar aktywnej integracji” (M.P. 2014, poz. 787) zauważa się, iż mechanizmów współpracy zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz systemu służb społecznych, brak lub nie działają one tak jak powinny. Kwestia współpracy w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym osób niepełnosprawnych i zapewnienia realizacji przysługujących im praw nabiera zatem szczególnego znaczenia.

Do działań podejmowanych w tym zakresie na poziomie globalnym, regionalnym i narodowym wykorzystywane jest tworzenie instytucjonalnych ram w postaci grup nacisku, grup interesów postrzeganych jako wiarygodny partner do rozmów z decydentami (Srokosz, 2007). Jedną z form działania grup nacisku jest prowadzenie lobbyingu, którego celem jest wywieranie skutecznego wpływu na decyzje podejmowane przez organa władzy publicznej (Tarnowska, 2006; Srokosz 2007).

W artykule zaprezentowano przykłady działań lobbystycznych podejmowanych przez zrzeszenia organizacji różnego szczebla działające na poziomie międzynarodowym, krajowym i regionalnym, służące walce z wykluczeniem społecznym osób niepełnosprawnych poprzez wdrożenie w życie postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, zakładającej ich pełną integrację w każdej dziedzinie życia.

Współpraca organizacji międzynarodowych jako warunek efektywnej integracji społecznej osób niepełnosprawnych

Tworzenie grup nacisku poprzez współpracę wielu stowarzyszeń wykorzystują dwie organizacje o zasięgu globalnym. Pierwsza z nich to Międzynarodowy Sojusz w sprawie Niepełnosprawności (*International Disability Alliance* – IDA), utworzony w 1999 roku jako sieć światowych, a od 2007 roku, także regionalnych organizacji osób niepełnosprawnych. Celem IDA jest wspieranie skutecznego i pełnego wdrożenia konwencji praw osób niepełnosprawnych na całym świecie oraz monitorowanie zgodności systemu działań podejmowanych przez ONZ z Konwencją, poprzez aktywny udział przedstawicieli organizacji osób niepełnosprawnych na szczeblu krajowym, regionalnym i międzynarodowym. Szacuje się, iż wraz z organizacjami członkowskimi działającymi na całym świecie, IDA reprezentuje miliard osób z niepełnosprawnością. IDA, stanowiąc sieć czołowych międzynarodowych organizacji praw osób niepełnosprawnych, jest najbardziej autorytatywnym przedstawicielem głosu osób niepełnosprawnych, uznawanym przez Organizację Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku i Genewie.

IDA jest kluczową organizacją wspierającą realizację postanowień Konwencji zarówno na płaszczyźnie międzynarodowej, regionalnej, jak i narodowej. Wśród innych działań, pełni rolę płaszczyzny kształtowania stałych kontaktów pomiędzy ruchem na rzecz praw osób niepełnosprawnych a organami ONZ i społeczeństwa obywatelskiego, takimi jak Departament ONZ ds. Ekonomicznych i Społecznych (UN DESA), Biuro Najwyższego Komisarza Komisji Praw Człowieka, Konferencja Państw Stron i Komitet Konwencji. IDA przyczyniła się do zainicjowania *International Disability Caucus*, sieci globalnych, regionalnych i krajowych organizacji osób niepełnosprawnych i wspierających organizacji pozarządowych, która ma stać się kluczowym partnerem w negocjacjach dotyczących postanowień Konwencji.

Kolejną organizacją międzynarodową o zasięgu globalnym jest *International Disability and Development Consortium* (IDDC – Międzynarodowe Konsorcjum Niepełnosprawności i Rozwoju – tłum. własne), skupiające 26 organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych i rozwoju, organizacji pozarządowych wspierających rozwój społecznej integracji oraz organizacji osób niepełnosprawnych. Konsorcjum wspiera działania na rzecz osób niepełnosprawnych i ich rozwoju w ponad 100 krajach świata.

Celem IDDC jest promowanie rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu osób niepełnosprawnych, ze szczególnym naciskiem na promowanie pełnego i skutecznego korzystania z praw człowieka wszystkich osób niepełnosprawnych mieszkających w krajach o mniej korzystnych warunkach ekonomicznych (ubogich i średniozamożnych). IDDC promuje włączenie kwestii niepełnosprawności do wszystkich obszarów polityki i praktyki, a także stara się kształtować odpowiednie postawy wobec niepełnosprawności we wszystkich sferach polityki i praktyki społecznej. IDDC dąży ponadto do usprawnienia działań organizacji członkowskich poprzez współpracę, wymianę doświadczeń i wiedzy w zakresie polityki i praktyki działań na rzecz osób niepełnosprawnych. Konsorcjum odegrało kluczową rolę w pracach nad Konwencją i jest zaangażowane w proces jej wdrażania na płaszczyźnie współpracy międzynarodowej.

IDDC opiera swoje działania na rzecz włączenia społecznego osób niepełnosprawnych na społecznym modelu niepełnosprawności, ujmując społeczną integrację w perspektywie zarówno celu, jak i procesu. W swych działaniach kieruje się zasadą partnerstwa i współpracy z osobami niepełnosprawnymi, organizacjami ich zrzeszającymi, sieciami wsparcia, rodzinami i społecznościami lokalnymi. Celem tej współpracy jest wspieranie pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie oraz w organizacjach zrzeszonych w IDDC.

Organizacje o charakterze ponadnarodowych grup nacisku obejmują swym zasięgiem także węższy obszar, państw członkowskich Unii Europejskiej, starając się poprzez reprezentację swoich interesów kształtować politykę europejską. System instytucjonalny Unii Europejskiej, nieposiadający jednego centrum władzy i charakteryzujący się wysokim poziomem złożoności, stanowi korzystne środowisko dla rozwoju tego typu inicjatyw (Tarnawska, 2006). Szczególną rolę odgrywa w tym zakresie Komisja Europejska, będąca jednym z najważniejszych adresatów europejskiego lobbyingu. Komisja aktywnie popierała proces tworzenia się grup nacisku, zachęcając do powoływania tych grup, z którymi chciała mieć kontakt. Ponadto finansowała działalność niektórych grup i pomagała im w pierwszych latach działalności poprzez umożliwienie realizacji niektórych z jej zadań, takich jak dostarczanie informacji czy sporządzanie raportów. Komisja chętniej prowadzi dialog z grupami o europejskim zasięgu niż z organizacjami, które reprezentują jedynie wąskie interesy (Greenwood, 2003, za: Tarnowska, 2006).

Przykładem grupy nacisku o zasięgu europejskim jest Europejskie Forum Osób Niepełnosprawnych (*European Disability Forum* – EDF). Forum ściśle współpracuje z IDDC, jest też jednym z głównych członów IDA. Forum jest europejską organizacją reprezentującą ponad 80 milionów osób niepełnosprawnych zamieszkałych w Europie. Powstało w 1996, a jego celem jest występowanie w sprawach dotyczących wszystkich grup osób niepełnosprawnych. Reprezentuje osoby niepełnosprawne w dialogu z Unią Europejską oraz innymi europejskimi władzami. Misją Forum jest promowanie równych szans dla osób niepełnosprawnych oraz zapewnienie niepełnosprawnym obywatelom pełnego dostępu do ich podstawowych praw oraz praw człowieka poprzez ich aktywne uczestnictwo w tworzeniu polityki oraz jej wdrażaniu w krajach Unii Europejskiej. Członkami Forum są narodowe rady osób niepełnosprawnych z 29 krajów Europy, reprezentujące narodowy ruch niepełnosprawnych oraz europejskie organizacje reprezentujące różne grupy osób niepełnosprawnych oraz ich interesy.

Działalność EDF, w tym jej trzystopniowa strategia, roczne programy działania i realizowane projekty, skupiają się na zapewnieniu niepełnosprawnym Europejczykom pełnej realizacji przyznanych im praw. EDF wykorzystuje w tym celu trzy strategie. Pierwsza z nich to tworzenie organizacyjnych ram dla wdrażania postanowień Konwencji na szczeblu UE. W tym celu EDF, wykorzystując szczególną rolę Komisji, dokonała restrukturyzacji Europejskiej Grupy Wysokiego Szczebla ds. Niepełnosprawności, tak by służyła ona jako europejski mechanizm koordynacji działań na rzecz osób niepełnosprawnych, oraz ustanowienia niezależnego europejskiego mechanizmu monitorowania składającego się z organów i agencji europejskich. Zadaniem Grupy jest monitorowanie aktualnej polityki i priorytetów rządów państw członkowskich dotyczących osób niepełnosprawnych. Na podstawie swej wiedzy i doświadczenia Grupa doradza Komisji Europejskiej, kreującej politykę Unii, w sprawie metod raportowania sytuacji osób niepełnosprawnych w całej UE. Grupa Wysokiego Szczebla dzieli się również doświadczeniem w zakresie angażowania przedstawicieli osób niepełnosprawnych

w realizacji odpowiednich polityk i działań na ich rzecz. Działania Grupy wspierają współpracę między krajami dotyczącą polityki wobec osób niepełnosprawnych, są platformą wymiany doświadczeń i dobrych praktyk.

Drugą strategią wykorzystywaną przez EDF jest lobbying, którego celem jest zapewnienie by UE podczas projektowania i realizacji swoich polityk uwzględniała poszczególne artykuły Konwencji. Na przykład, w debatach dotyczących funduszy strukturalnych EDF powoływała się na artykuł 9 („Dostępność”) i 19 („Życie samodzielne i integracja społeczna”) Konwencji wskazując, że Unia jest zobowiązana do zapewnienia by projekty narodowe finansowane z funduszy strukturalnych zapewniały dostępność dla osób niepełnosprawnych i ułatwiały ich udział w życiu lokalnej społeczności.

Trzecią strategią jest pomoc członkom EDF w ich wysiłkach na rzecz wdrożenia Konwencji na poziomie krajowym. W celu lepszego zrozumienia nowego porządku prawnego ustanowionego dzięki Konwencji, ułatwienia porozumienia z Komitetem Konwencji ONZ oraz wsparcia politycznego w relacji organizacji pozarządowych z rządem, organizowane są dla członków EDF szkolenia i seminaria.

Współpraca EDF z instytucjami europejskimi prowadzi do większego dostrzegania spraw osób niepełnosprawnych w europejskich inicjatywach i polityce na rzecz rozwoju i współpracy. Konkretnym przykładem tej współpracy są Wytyczne Komisji w sprawie Niepełnosprawności i Rozwoju dla delegacji oraz służb UE z marca 2003 r. (2004). Wytyczne zawierają wskazówki dotyczące sposobu rozwiązywania kwestii dotyczących niepełnosprawności w dziedzinie współpracy na rzecz rozwoju.

W Europejskim Parlamencie działa od 1980 roku Disability Intergroup, jedna z największych (około 110 członków) nieformalnych grup posłów do Parlamentu Europejskiego z każdego z krajów członkowskich i większości grup politycznych, którzy są zainteresowani propagowaniem i monitorowaniem ochrony praw osób niepełnosprawnych oraz promowaniem polityki wobec osób niepełnosprawnych zarówno w Parlamencie Europejskim, jak i na poziomie narodowym. Jest to przykład wykorzystywania jednej z bardziej skutecznych form lobbyingu, a mianowicie znalezienia osób spośród grona decyzyjnego, przychylnie nastawionych do danej sprawy (Srokosz, 2006).

W Parlamencie Europejskim zorganizowano też kilka posiedzeń Parlamentu Osób Niepełnosprawnych. Parlament Osób Niepełnosprawnych zorganizowany został w ramach Europejskiego Roku Osób Niepełnosprawnych obchodzonego w roku 2003, a także dla uczczenia 10-lecia przyjęcia przez Organizację Narodów Zjednoczonych dokumentu „Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych” (Rezolucja 48/96 z 20.12.1993 r.). Kolejne spotkanie zorganizowane zostało przy współpracy Parlamentu Europejskiego i Europejskiego Forum Niepełnosprawności w dniach 10-11 listopada 2003 roku w siedzibie Parlamentu Europejskiego w Brukseli. Wydarzenie finansowane było ze środków Komisji Europejskiej. Wzięły w nim udział osoby niepełnosprawne, a także rodzice osób niepełnosprawnych niezdolnych do samodzielnej reprezentacji – łącznie 200. delegatów z 28. krajów. Dodatkowo na posiedzeniu obecnych było także ponad 100 obserwatorów reprezentujących organizacje działające na rzecz osób niepełnosprawnych z krajów Europy.

W związku z Europejskim Rokiem Osób Niepełnosprawnych w 2003 roku, Europejskie Forum Osób Niepełnosprawnych i kilka firm europejskich, przy wsparciu Komisji Europejskiej, zdecydowało się na założenie „Business and Disability Network” (od 2010 *International Labour Organization Global Business and*

Disability Network). Jest to sieć międzynarodowych przedsiębiorstw, organizacji, sieci handlowych, międzynarodowych organizacji pracodawców i organizacji osób niepełnosprawnych, promujących ideę przydatności osób niepełnosprawnych na rynku pracy, ze względu na posiadane przez nich zdolności i kompetencje. Celem sieci jest zapewnienie lepszej integracji osób niepełnosprawnych w sektorze przedsiębiorstw, doradztwo dla osób niepełnosprawnych i przekazywanie odpowiednich informacji innym firmom. Zatrudnienie, dostępność i e-dostępność są trzema kluczowymi celami założycieli tej grupy.

Współpraca na poziomie krajowym jako warunek efektywnej walki z wykluczeniem społecznym

Współpraca wewnątrzsektorowa na rzecz realizacji praw osób niepełnosprawnych kontynuowana jest także na szczeblu krajowym. Polskie Forum Osób Niepełnosprawnych aktywnie uczestniczy w pracach Europejskiego Forum Osób Niepełnosprawnych (EDF). Reprezentanci Polski zasiadają w komisjach i władzach EDF.

Członkami Polskiego Forum są stowarzyszenia i związki stowarzyszeń osób z niepełnosprawnościami lub ich rodziców/opiekunów prawnych w przypadku osób z niepełnosprawnościami, które nie są zdolne do samoreprezentacji.

Misją Forum, podobnie jak powyżej opisanych organizacji, „jest jednoczenie sił społecznych i instytucjonalnych dla tworzenia warunków wyrównywania szans, równoprawnego uczestnictwa w głównym nurcie życia społecznego oraz walki z wszelkimi przejawami dyskryminacji osób z niepełnosprawnościami, aby mogły żyć godnie i w pełni korzystać z praw człowieka” (Statut par. 11).

Forum ma na celu tworzenie płaszczyzny współpracy stowarzyszeń osób niepełnosprawnych oraz ich rodzin, wpływanie na politykę społeczną państwa oraz rozwiązania prawne decydujące o jakości ich życia, o ich równym traktowaniu, a także o wspieraniu ich rodzin. Działania Forum zmierzają także do kształtowania postaw społecznych wobec osób niepełnosprawnych z opiekuńczych na uznających godność i wartość osoby z niepełnosprawnością, jej pozytywny potencjał oraz prawa równe dla wszystkich. Forum promuje ponadto partnerską współpracę organizacji pozarządowych krajowych, współpracę z władzami państwowymi oraz innymi organizacjami pozarządowymi zagranicznymi i międzynarodowymi.

Forum poprzez tworzenie platformy współpracy na rzecz powyżej wytyczonych celów stanowi ogólnopolską grupę nacisku prowadzącą lobbying wobec władz państwowych. Członkami Forum są znaczące organizacje o zasięgu ogólnopolskim i wieloletnich doświadczeniach w działaniach na rzecz osób niepełnosprawnych (Polski Związek Niewidomych czy Polski Związek Głuchych), ale także inne zrzeszenia organizacji pozarządowych nakierowanych na pomoc poszczególnym grupom osób niepełnosprawnych, takie jak Ogólnopolska Federacja Organizacji Osób Niepełnosprawnych Ruchowo.

Federacja skupia organizacje zrzeszające osoby niesprawne ruchowo i osoby działające na ich rzecz z całej Polski. Dąży do zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu do wszystkich instytucji i usług oraz możliwości korzystania z pełni praw obywatelskich. Jej celem jest obrona interesów osób niesprawnych ruchowo, ich wszechstronna rehabilitacja oraz zwiększenie udziału tych osób w życiu społecznym, gospodarczym i kultu-

ralnym kraju. Ogólnopolska Federacja Organizacji Osób Niepełnych Ruchowo wspiera tworzenie uregulowań prawnych zapewniających równy dostęp do nauki, zatrudnienia, kultury i wypoczynku itp, likwidację barier architektonicznych, komunikacyjnych, psychologicznych i innych, uniemożliwiających pełną integrację osób niepełnosprawnych z resztą społeczeństwa, samopomoc w rozwiązywaniu problemów w działalności organizacji członkowskich. W skład Federacji wchodzi zarówno organizacje o zasięgu ogólnopolskim (np. Polskie Towarzystwo Stwardnienia Rozsianego), jak i regionalnym (np. Lubelski Związek Inwalidów Narządu Ruchu).

Podsumowanie

Zaprezentowane powyżej organizacje o zasięgu globalnym, regionalnym i narodowym wykorzystują swój potencjał tkwiący we współpracy celem wywierania wpływu na politykę międzynarodową i krajową tak, by zapewniała wypełnianie postanowień Konwencji. Po pierwsze, stanowią, ze względu na swój szeroki zasięg, silną i liczącą się grupę nacisku na organizacje o charakterze międzynarodowym, wpływając w ten sposób na kształtowanie polityki międzynarodowej. Dowodem jest ustanowienie Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych przyjętej przez ONZ w 2006 roku.

Po drugie, osoby niepełnosprawne, ich potrzeby i problemy są dostrzegane w polityce międzynarodowej, a ich interesy reprezentowane w rozmowach na międzynarodowym szczeblu. Osoby niepełnosprawne, ich potrzeby i prawa są zatem artykułowane i muszą być uwzględniane w podejmowanych działaniach dotyczących polityki i wynikającej z niej praktyki.

Po trzecie, ze względu na swój międzynarodowy charakter, omawiane grupy nacisku są płaszczyzną szerzenia idei włączenia społecznego w skali globalnej oraz wymiany doświadczeń dotyczących jej praktycznego wdrażania. Siła tych grup nacisku wynika zarówno z logiki członkostwa (im więcej członków tym jest bardziej liczącym się partnerem negocjacji), jak i logiki wpływu (skutecznie wywiera wpływ na decydentów poprzez wykorzystywanie różnych metod lobbyingu) (Tamawska, 2006). Niestety, jak wynika z raportów zaprezentowanych na wstępie, faktyczna realizacja postanowień Konwencji zapobiegająca wykluczeniu społecznemu, dyskryminacji i ubóstwu, jest zadaniem trudnym. W walce z tymi zagrożeniami współpraca organizacji pozarządowych wydaje się być instrumentem niezwykle potrzebnym.

Bibliografia

- European Disability Forum*. Zaczepnięte 11.01.2017. Strona internetowa <http://www.edf-feph.org/>
- ILO Global Business and Disability Network*, Zaczepnięte 11.01.2017. Strona internetowa <http://www.businessanddisability.org/index.php/en/>
- International Disability Alliance*. Zaczepnięte 11.01.2017. Strona internetowa <http://www.internationaldisabilityalliance.org/>
- International Disability and development Consortium*. Zaczepnięte 11.01.2017. Strona internetowa <http://www.iddconsortium.net/>
- Karta praw podstawowych Unii Europejskiej*, Dz. Urz. UE C 83 z 30.03.2010 r.

- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Europejska strategia w sprawie niepełnosprawności 2010-2020: Odnowione zobowiązanie do budowania Europy bez barier z dnia 15.11.2010, KOM(2010) 636.*
- Komunikat Komisji Europejskiej – EUROPA 2020: Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, 3.3.2010, KOM(2010) 2020.*
- Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r., Dz.U. 2012 z 25.10.2012 r., poz. 1169.*
- Polskie Forum Osób Niepełnosprawnych. Zaczepnięte 11.01.2017. Strona internetowa <http://www.pfon.org/>*
- Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie niepełnosprawności i rozwoju z 19 stycznia 2006 r., Dz.U. C 287 E z 24.11.2006.*
- Srokosz J. (2007). Grupy nacisku i zjawisko lobbingu we współczesnych państwach. *Wrocławskie Studia Erazmiańskie*. Wrocław: Wydawnictwo UW.
- Tarnawska K. (2006). Reprezentacja interesów na poziomie UE. Logika członkostwa i logika wpływu. W: M.G. Woźniak (red.), *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Problemy globalizacji i regionalizacji*, cz. 1, z. 8. Rzeszów: Wydawnictwo UR.
- Uchwała Rady Ministrów nr 165 z dnia 12 sierpnia 2014 r. w sprawie przyjęcia programu pod nazwą „Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020. Nowy wymiar aktywnej integracji”, M.P. 2014, poz. 787.*
- Uchwała Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych z dnia 25 grudnia 1993 r., Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych przyjęte podczas 48 sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych w dniu 20 grudnia 1993 (Rezolucja 48/96).*
- Wytyczne Komisji w sprawie Niepełnosprawności i Rozwoju dla delegacji oraz służb UE z marca 2003 r., Komisja Europejska, 2004 – ISBN – ISBN 92-894-7643-5.*

Summary

Cooperation of non-governmental organizations for social integration of persons with disabilities

The purpose of this paper is to show the cooperation of various non-governmental organizations as an instrument of impact on global organizations, the European Union structures and governments to shape policies designed to respect the rights of persons with disabilities. The paper describes consortia of different levels, consisting of non-governmental organizations, their goals and actions. It was found that cooperation of many lobbying organizations is an important instrument of influencing the global, national, and the European Union policy concerning social integration of persons with disabilities.

Keywords: special education, social integration, persons with disabilities.